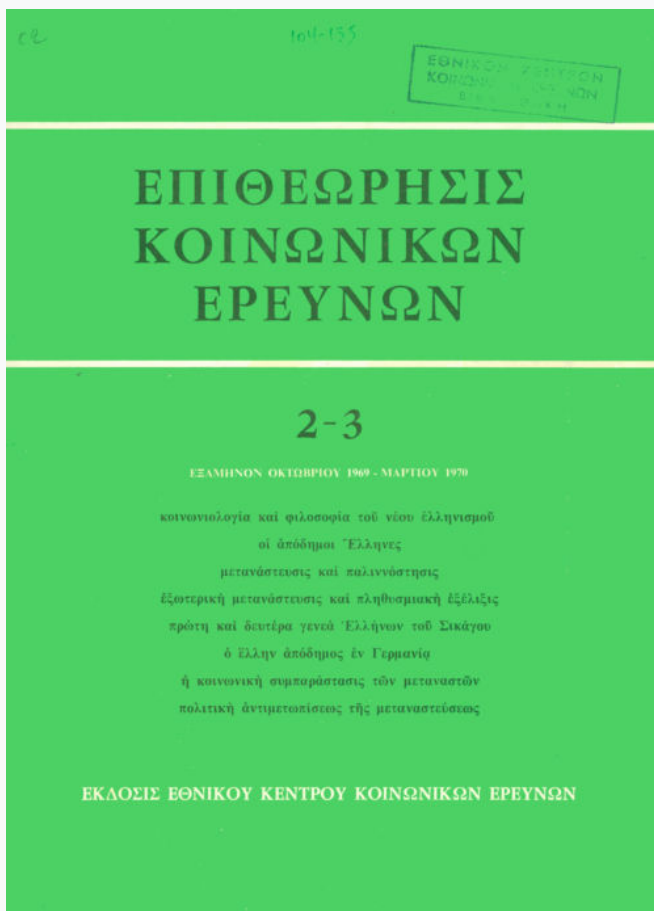

The Greek Review of Social Research

Vol 2 (1970)

2-3

Εξωτερική μετανάστευσις και πληθυσμιακή εξέλιξις

Στυλιανός Αθανασίου

doi: [10.12681/grsr.398](https://doi.org/10.12681/grsr.398)

Copyright © 1970, Στυλιανός Αθανασίου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Αθανασίου Σ. (1970). Εξωτερική μετανάστευσις και πληθυσμιακή εξέλιξις. *The Greek Review of Social Research*, 2, 130-135. <https://doi.org/10.12681/grsr.398>

έξωτερική μετανάστευσις καὶ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις

ὑπὸ
Στυλιανοῦ Ἀθανασίου

Στατιστικολόγος

Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις τῆς περιόδου 1956-66, λόγῳ τῆς ἐξάρσεως τὴν ὁποίαν ἐνεφάνισε, τῶν διατυπωθεῖσθαι ἀνησυχιῶν διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰς ἐπιπτώσεις τῆς, ἀποτελεῖ σοβαρὸν πρόβλημα κοινωνικο-οικονομικὸν καὶ δημογραφικόν, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὡς τοιοῦτο δεόν νὰ ἀντιμετωπισθῆ. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀψηχόλησε πολλοὺς μελετητὰς μέχρι σήμερον, προσφέρεται ἀκόμη πρὸς μελέτην.

Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις ἀποτελεῖ πρόβλημα σύνθετον καί, ἐν πολλοῖς, πολὺπλοκον, λόγῳ τῶν ὑπερσερχομένων πλείστων παραγόντων (κοινωνικῶν, οικονομικῶν, δημογραφικῶν, κτλ.) καὶ τῶν ἐπιπτώσεών τῆς.¹ Ὡς ἐκ τούτου, ἡ «στατικὴ» μόνον ἀνάλυσις τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσεως τῆς ὡς ἄνω περιόδου καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα συμπεράσματα δὲν ἐξαντλοῦν τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος, καθ' ὅσον τοῦτο χρῆζει συνεχοῦς παρακολούθησεως, ὑπὸ ἔποψιν ἐξελίξεως, τόσον ὡς πληθυσμιακὸν μέγεθος ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιπτώσεις του, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως.

Ἡ ἀνάγκη διὰ τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν τοῦ μεγέθους τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσεως καθίσταται περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ δημογραφικὰ στοιχεῖα ἐνὸς πληθυσμοῦ μεταβάλλονται συνεχῶς, οὕτω δὲ ἢ ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασις τῆς μετανάστευσεως διαφοροποιεῖται διαχρονικῶς.

Ἐπομένως, ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις τῆς περιόδου 1956-66 θὰ διατηρήσῃ ὡς πρόβλημα τὴν σπουδαιότητά τῆς διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον.

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ἐπιχειροῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰς ἐκ τῆς μετακινήσεως πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ τὴν περίοδον 1956-1966, ἐπιπτώσεως ἐπὶ τῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως, τόσον τοῦ συνόλου τῆς Χώρας ὅσον καὶ τῶν ἐπὶ μέρους γεωγραφικῶν διαμερισμάτων.²

χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσεως

Ὡς ἐξωτερικὴ μετανάστευσις νοεῖται ἡ μετακίνησις μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας πρὸς τὴν ἀλλοδαπήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν μετανάστευσιν, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἐντὸς τῆς Χώρας. Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν «ἐκροῆς» καὶ «εἰσροῆς». Ἐκροὴ εἶναι ἡ κυρίως μετανάστευσις ἢ ἀποδημία, ὡς εὐρύτερον αὕτη ἀποκαλεῖται, (ἀκαθάριστος μετανάστευσις), εἰσροὴ δὲ ἡ ἀντιμετανάστευσις ἢ παλιννόστησις. Ἡ διαφορὰ ἀποδημίας καὶ παλιννοστήσεως δίδει τὸ καθαρὸν μέγεθος τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσεως. Τὸ πληθυσμιακὸν αὐτὸ μέγεθος ἐκφράζεται ἐπὶ τοῖς χιλίοις, ὡς

1. Βλέπε I. Τουρνάκη, *Λεβνὴς μετανασταστικῆς κίνησις*, Ἀθήναι 1930.

2. Βλέπε Ἡλία Δημητρά, *Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι 1968.

χρονική δὲ μονὰς λαμβάνεται τὸ ἔτος. Ἐκ τοῦ προ-
σῆμου (θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς) τοῦ μεγέθους αὐτοῦ
ἔχομεν τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀποδημίας ἔναντι τῆς πα-
λινοστίσεως, ἢ καὶ ἀντιθέτως.

**ἡ ἔξωτερικὴ μετανάστευσις
τῆς περιόδου 1956-1966**

Ἐπὶ τῶν δεδομένων τοῦ πίνακος 1 παρατηροῦμεν
τὰ ἀκόλουθα:

α) Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μεταναστευσάντων
κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 ἀνῆλθεν εἰς 715 χιλ. άτομα·
τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ 8,60⁰/₀₀ τοῦ μέσου πληθυσμοῦ τῆς
περιόδου αὐτῆς.

Πίναξ 1. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις (ἀποδημία), 1956-66

Ἔτος	Ἀριθμὸς μεταναστών	% ἐπὶ τοῦ συνόλου	Πληθυ- σμός	⁰ / ₀₀ μεταναστών πρὸς τὸν πληθυσμὸν
1956	35.349	4,95	8.031.013	4,4
1957	30.428	4,26	8.096.218	3,7
1958	24.521	3,43	8.173.129	3,0
1959	23.684	3,32	8.258.162	2,8
1960	47.768	6,70	8.327.405	5,7
1961	58.837	8,23	8.398.050	7,0
1962	84.054	11,77	8.448.233	9,9
1963	100.072	14,01	8.479.625	11,8
1964	105.569	14,78	8.510.429	12,4
1965	117.167	16,40	8.550.333	13,7
1966	86.896	12,15	8.613.651	10,1
Σύνολον	714.345	100,00	8.353.300	8,6

Πηγή: ΕΣΥΕ

β) Τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν μείωσης τοῦ πληθυσμοῦ
κυμαίνεται ἀπὸ 2,80⁰/₀₀ μέχρι 13,70⁰/₀₀ καί, κατὰ
συνέπειαν, ἐλαττώνει τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν ἀναπαρα-
γωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ (τοῦτο ἀνέρχεται,
κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 12⁰/₀₀) εἰς 9,20⁰/₀₀ μέχρι καὶ
τοῦ μηδενός. Ἡτοι, ἡ ἀποδημία καλύπτει ἐξ ὀλοκλή-
ρου τὴν φυσικὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας.
Εἰς τὰ κατωτέρω στοιχεῖα ἐμφαίνεται παραστατικώ-
τερον τὸ γεγονός τοῦτο, ἦτοι ἡ τελεία ἀπορρόφησις
τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας
κατὰ τὰ ἔτη 1963-66.

Ἔτος	Φυσικὴ αὐξήσις	Ἀποδημία	Πραγματικὴ μείω- σις πληθυσμοῦ
1963	81.436	100.072	18.636
1964	83.680	105.569	21.889
1965	84.179	117.167	32.988
1966	86.701	86.796	195

Πηγή: ΕΣΥΕ

γ) Ὁ πληθυσμὸς τῶν μεταναστῶν, κατὰ πλειονό-
τητα, προέρχεται ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς
Χώρας. Ἡ κατανομή τῶν μεταναστῶν ἡλικίας 15
ἕως 44 ἐτῶν, διὰ τὴν περίοδον 1956-66, ἔχει ὡς ἐξῆς,
συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ΕΣΥΕ: 1956: 76,6%,
1957: 81,4%, 1958: 77,4%, 1959: 80,0%, 1960: 86,6%,
1961: 88,8%, 1962: 90,4%, 1963: 89,2%, 1964: 88,7%,
1965: 85,3%, 1966: 80,7%.

Ἡ μεταναστευτικὴ κίνησις (ἀποδημία) κατὰ γεω-
γραφικὸν διαμέρισμα τῆς Χώρας παρουσιάζει ἰδι-
αίτερον ἐνδιαφέρον, ἐὰν μελετηθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὴν
πληθυσμιακὴν ἐξέλιξιν ἐκάστου διαμερίσματος. Καὶ
τοῦτο διότι ἡ συμμετοχὴ ἐκάστου γεωγραφικοῦ δια-
μερίσματος εἰς τὴν ἔξωτερικὴν μετανάστευσιν τῆς
περιόδου 1956-66 εἶναι ἄνισος (πίναξ 2). Ἡ συνεχὴς
αὐξήσις τῆς ἀποδημίας εἰς τὸ σύνολον τῆς Χώρας
ὅσον καὶ κατὰ διαμέρισμα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ
τετραπλασιασθῇ αὕτη τὸ 1965 ἐν σχέσει πρὸς τὸ
1957, εἰδικώτερον δὲ ἡ μετανάστευσις ἐκ τῆς Περι-
φερείας Πρωτευούσης καὶ τῆς Πελοποννήσου ἐτρι-
πλασιάσθη, ἐκ δὲ τῆς Μακεδονίας ἐνδεκαπλασιάσθη.

Ἄξιον προσοχῆς, τόσον ἀπὸ κοινωνικο-οικονο-
μικῆς πλευρᾶς ὅσον καὶ ἀπὸ πληθυσμιακῆς, εἶναι
ὅτι εἰς τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα τὰ ἔχοντα σχε-
τικῶς ἠϋξημένην μεταναστευτικὴν κίνησιν ἡ συμ-
μετοχὴ τῶν γυναικῶν εἶναι ὑψηλὴ, ἐνῶ εἰς τὰ γεω-
γραφικὰ διαμερίσματα τὰ ἔχοντα περιορισμένην με-
ταναστευτικὴν κίνησιν ἡ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν
εἶναι μικρά (π.χ. Θεσσαλία).

Διὰ τὴν καλυτέραν παρακολούθησιν τῆς ἐξωτερι-
κῆς μεταναστεύσεως (ἀποδημίας) κατὰ τὴν περίοδον
1956-66, παραθέτομεν τοὺς διαμορφωθέντας δείκτας
μεταναστεύσεως, κεχωρισμένως διὰ τὰ ἔτη 1956-61
καὶ 1961-66, κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα (πίναξ 3).
Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος 3 προκύπτουν τὰ
ἀκόλουθα:

α) Ἡ μέση ἐτησία αὐξήσις τῆς ἐξωτερικῆς μετα-
ναστεύσεως ἐπὶ ἔθνικῷ ἐπιπέδῳ μεταξὺ τῶν ἡμιπε-
ριόδων 1956-61 καὶ 1961-66 ἐτριπλασιάσθη.

β) Τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας
καὶ Ἠπείρου κατὰ τὴν ἡμιπερίοδον 1956-61 παρου-
σιάζουν ὑψηλὴν μεταναστευτικὴν ροπήν, ἐν σχέσει
πρὸς τὸν ἔθνικὸν δείκτην (1,66).

γ) Ἐντυπωσιακὴ αὐξήσις τῆς μέσης ἐτησίως με-
ταναστεύσεως παρατηρήθη εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα
τῆς Χώρας κατὰ τὴν ἡμιπερίοδον 1961-66, τὴν πρό-
την δὲ θέσιν κατέχουν τὰ διαμερίσματα τῆς Μακε-
δονίας (ἡ μετανάστευσις ἐτετραπλασιάσθη), τῆς Θεσ-
σαλίας (ἡ μετανάστευσις ἐννεαπλασιάσθη) καὶ τῆς
Κρήτης (ἡ μετανάστευσις ἐτετραπλασιάσθη).

Ἀνεφῆρθη προηγουμένως ὅτι, διὰ τὴν μελέτην
τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύ-
σεως, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐκτίμησις τοῦ μεγέθους
τῆς καθαρᾶς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως—διαφορὰ
ἀποδημίας καὶ παλινοστίσεως. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ
πληθυσμιακοῦ αὐτοῦ μεγέθους, τῆς καθαρᾶς ἐξωτε-
ρικῆς μεταναστεύσεως, καθίσταται δυσχερῆς, λόγῳ
ἐλλείψεως στατιστικῶν στοιχείων διὰ τὴν παλινο-
στίσιν. Ἡ δυσχέρεια παρακμάπτει δι' ὑπολογι-
σμοῦ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀφίξεων ἔναντι τῶν ἀναχω-
ρήσεων, ἂν καὶ τὰ στατιστικὰ αὐτὰ στοιχεῖα δίδον-
ται ἀνευ διακρίσεως ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν (φύλον
καὶ ἡλικίαν) τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ. Κατόπιν τοῦτου,
παρίσταται ἀνάγκη υἱοθετήσεως ὀρισμένων ὑποθέ-

σεων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς κατανομῆς τοῦ μεγέθους αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀποδημίας, ὑπὸ ἔποψιν συνθέσεως (φύλον), ἐπὶ ἔθνικου καὶ διαμεριματικῆς ἐπιπέδου (πίναξ 4, καὶ παράρτημα Β).

Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις καὶ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις

Ὡς γνωστόν, ἡ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις μιᾶς χώρας προσδιορίζεται ἐκ τῆς φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (θνησιμότης-γεννητικότης) καὶ ἐκ τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως. Ἡ φυσικὴ αὔξησις καὶ ἡ μετανάστευσις δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τοῦ πραγματικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Ἡ μετανάστευσις ἐπιρραεῖ τὸσον τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ πληθυσμοῦ, ὅσον καὶ τὴν κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν σύνθεσιν αὐτοῦ, ἥτοι τὰ ποιοτικὰ ὅσον καὶ τὰ ποσοτικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτω, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐδέχθη τὰς ἐπιπτώσεις τῆς σημειωθεῖσης κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 ἑξωτερικῆς μετανάστευσεως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος (8,60⁰⁰/₀₀ κατὰ μέσον ὄρον) καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ (84,4% ἐνεργὸς πληθυσμὸς).

Οὕτω, ἡ μὲν γεννητικότης (ὁ χαρακτηριστικὸς δείκτης τῆς πληθυσμιακῆς εὐρυστίας) παρουσιάζει κάμψιν, ἡ ὁποία, ὡς πιστεύεται, θὰ συνεχισθῆ, ἡ δὲ θνησιμότης (ὁ ἕτερος δείκτης τῆς πληθυσμιακῆς ἀνοχλῆς καὶ ἀντιδράσεως) ἐμφανίζει αὐξησιν, ἡ ὁποία προβλέπεται ὅτι θὰ συνεχισθῆ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον.

Ἔτη Θνησιμότητος Γεννητικότης Ἔτη Θνησιμότητος Γεννητικ.

1956	7,4	19,7	1962	7,9	18,1
1957	7,6	19,3	1963	7,9	17,5
1958	7,1	19,0	1964	8,2	18,0
1959	7,4	19,4	1965	7,9	17,7
1960	7,3	18,9	1966	7,9	17,9
1961	7,6	17,9			

Κατὰ συνέπειαν, ὁ ρυθμὸς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη πτωτικῆν πορείαν, καθ' ὅσον ἡ μὲν γεννητικότης θὰ παρουσιάσῃ καθοδικὴν ἐξέλιξιν, ἡ δὲ θνησιμότης ἀντιθέτως ἀνοδικὴν τάσιν. Ὡς ἐκ τούτου, καὶ παρὰ τὸν σχετικῶς ἠδῆ μὲνον δείκτην τῶν γάμων, θὰ παρατηρηθῆ ἐξασθένησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἡ πορεία αὕτη, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν καθ' ἡλικίαν σύνθεσιν τῶν ἀποδῆμων, ἀνηκόντων

Πίναξ 2. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, 1956-66

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Περιφέρεια Πρωτευούσης	8.404	9.209	5.442	4.509	7.327	7.474	13.088	17.091	14.815	16.994	15.311
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	1.424	1.154	632	529	962	1.270	2.343	3.659	4.618	4.706	4.259
Πελοπόννησος	6.126	3.849	3.844	2.440	4.002	4.381	8.306	9.985	12.822	12.990	11.325
Ἴονιοι Νῆσοι	715	471	382	303	567	851	2.209	2.586	3.685	3.811	3.644
Ἡπειρὸς	552	1.179	272	224	1.243	1.875	6.122	7.274	7.761	8.161	5.495
Θεσσαλία	704	487	423	339	698	1.019	3.754	5.067	6.240	6.478	4.257
Μακεδονία	6.818	5.464	3.370	2.824	12.041	13.531	31.332	31.734	37.186	44.903	27.213
Θράκη	3.961	3.042	2.990	2.900	4.315	3.326	6.344	8.174	6.596	7.413	5.408
Νῆσοι Αἰγαίου	3.199	1.864	1.451	1.246	2.304	2.764	5.140	5.522	5.971	6.500	5.507
Κρήτη	535	460	411	368	562	928	2.013	3.009	5.134	3.502	2.501
Μὴ δηλωσάντες μόνιμον κατοικίαν	2.911	3.249	5.254	8.002	13.724	21.418	3.403	5.971	741	1.709	1.976
Σύνολον	35.349	30.428	24.251	23.684	47.768	58.837	84.054	100.072	105.569	117.167	86.896

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίναξ 3. Ἐξωτερικὴ μετανάστευσις κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, 1956-61 καὶ 1961-66

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	Μέση ἐτησίαν ἑξωτερικὴ μετανάστευσις 1956-61	1961-66	Διαφορὰ τῶν δύο ἡμιπεριοδῶν μεταβολῆς %	Ρυθμὸς μεταβολῆς %	Δείκτης ἐξωτερικῆς μεταναστευτικότητος 1956-61	1961-66
Περιφέρεια Πρωτευούσης	7.069	14.075	7.006	99,1	0,89	2,04
Λοιπὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία	995	3.476	2.481	249,4	0,88	3,35
Πελοπόννησος	4.110	9.969	5.859	142,6	0,71	2,58
Ἴονιοι Νῆσοι	548	2.798	2.250	410,1	1,19	4,28
Ἡπειρὸς	891	6.115	5.224	586,4	3,39	2,93
Θεσσαλία	611	4.469	3.858	631,4	1,44	4,17
Μακεδονία	7.063	30.984	23.921	338,7	1,98	2,01
Θράκη	3.424	6.212	2.788	81,5	0,83	1,62
Νῆσοι Αἰγαίου	2.138	5.234	3.090	144,8	0,86	1,99
Κρήτη	705	2.848	2.143	303,9	1,73	2,69
Σύνολον	27.554	86.180	58.626	212,8	1,66	1,47

Πηγή: ΚΕΠΕ

Πίναξ 5. Μεταβολή πληθυσμού (εις χιλιάδας)

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	1961	1965	Μεταβολή
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	1.855	2.088	+ 233
Λοιπή Στερέα και Εύβοια	972	984	+ 12
Πελοπόννησος	1.098	1.056	- 42
Ίόνιοι Νήσοι	213	203	- 10
Ήπειρος	353	334	- 19
Θεσσαλία	696	712	+ 16
Μακεδονία	1.892	1.890	- 2
Θράκη	357	361	+ 4
Νήσοι Αιγαίου	478	436	- 42
Κρήτη	484	486	+ 2
Σύνολον	8.398	8.550	-152

Πηγή: Προβλέψεις πληθυσμού της Έλλάδος, ΚΕΠΕ 1968.

κυρίως εις τόν ενεργόν πληθυσμόν, θά επιτείνη την επιβράδυνσιν του ρυθμού αύξήσεως του πληθυσμού, θά προκαλέσῃ δέ δυσμενή ἀλλοιωσιν τῆς καθ' ἡλικίας συνθέσεως, λόγω τῆς σχετικῆς μεταβολῆς ὑπέρ τῶν μεγάλων ἡλικιῶν.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1961 καί τῶν ἐκτιμῆσεων τοῦ 1965 διαπιστοῦται ὅτι ὁ ἑλληνικός πληθυσμός οὐδέποτε ἦτο τόσον βεβαρημένος ἀπό ἀτόπως προκεχωρημένων ἡλικιῶν ὅσον σήμερον. Οἰαδιῆποτε δέ εὐμενεῖς ἐπιπτώσεις καί ἄν παρετηρήθησαν, ἐκ τῆς μεταναστεύσεως, ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν συνθηκῶν, δέν δύνανται αὐται νά καλύψουν τὸ σοβαρὸν μειονέκτημα τὸ ὁποῖον προεκήθη ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας καί τῆς κάμψεως τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου αὐτοῦ. Ἐπὶ πλεόν, ἐπιδρῶν δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ὄλου πληθυσμιακοῦ προβλήματος ἡ αὐξήσις τῶν γεννηθέντων νεκρῶν (14⁰/₀₀ κατὰ τὸ 1962 ἔναντι 10⁰/₀₀ κατὰ τὸ 1939) καί τὸ χαμηλὸν ποσοστὸν γάμων.

Ἐπίσης, δέον νά παρατηρηθῇ ὅτι τόσον ἡ θνησιμότης ὅσον καί ἡ γεννητικότητα εὐρίσκονται εἰς ἰκανοποιητικά ἐπίπεδα, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἄν καί τοῦτο εἶναι ἀπόρροια πολλῶν παραγόντων, ἡ ἐξέτασις τῶν ὁποίων ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης ἐργασίας (βλέπε παράρτημα Α, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου).

Ἐν κατακλείδι, δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι, λόγω τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν περίοδον 1956-66 καί τῶν προαναφερθέντων πληθυσμιακῶν παραγόντων, θά σημειωθῇ σημαντικὴ ἀπόκλισις ἐκ τῆς ὁμαλῆς πληθυσμιακῆς ἐξελίξεως τῆς Χώρας εἰς τὸ προσεχῆς μέλλον.

πληθυσμιακὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1965

Ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνῆρχετο εἰς 8.398 χιλ. ἄτομα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1961. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος κατενέμετο, κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, ὡς ἑξῆς: Περιοχὴ Πρωτεύουσας 1.855 χιλ., ἥτοι 22% τοῦ συνόλου, Στερεὰ Ἑλλάς καί Εὐβοία 972 χιλ., Πελοπόννησος 1.098 χιλ., Ἴονιοι Νῆσοι 213 χιλ., Ἡπειρος 353 χιλ., Θεσσαλία 696 χιλ., Μακεδονία 1.892 χιλ., Θράκη 357 χιλ., Νῆσοι Αἰγαίου 478 χιλ., Κρήτη 484 χιλ.

Κατὰ τὸ 1965 ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἶχεν αὐξηθῆ εἰς 8.550 χιλ., ἥτοι μὲ ρυθμὸν 30 χιλ. ἀτόμων ἑτησίως. Ὁ χαμηλὸς αὐτὸς ρυθμὸς πραγματικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἐν λόγω πενταετίαν ὀφείλεται, κυρίως, εἰς τὴν σημειωθείσαν κατὰ τὴν περίοδον 1956-65 ὕψηλὴν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν, ἡ ὁποία ἀπερρόφησε τὸ 8,60⁰/₀₀ κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἀλλὰ πλὴν τῆς στασιμότητος αὐτῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ μετανάστευσις ἀπερρόφησε, κατὰ κύριον λόγον, ἄτομα εὐρίσκόμενα εἰς παραγωγικὴν ἡ-

λικίαν καί προερχόμενα, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον.

Προεκάλεσε ταυτοχρόνως ἡ μετανάστευσις ἀλλοιώσεις εἰς τὴν σύνθεσιν (φύλλον καί ἡλικίαν) καί κατὰ περιοχὰς δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Αἱ κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα μεταβολαὶ τοῦ πληθυσμοῦ μετὰξὺ 1961-65 προκύπτουν ἐκ τοῦ πίνακος 5.

διαμόρφωσις πληθυσμιακῶν συντελεστῶν τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-1985

Διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν πληθυσμιακῶν συντελεστῶν τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-85 ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ πληθυσμιακὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος καί ἰδίᾳ ἡ ποιοτικὴ τοιαύτη (σύνθεσις, φύλλον), ὡς αὕτη διεμορφώθη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῆς περιόδου 1956-66.

Οὗτο, διὰ μὲν τὸς συντελεστὰς τῆς φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας ἐγένετο δεκτὴ ἡ ὑπόθεσις τῆς πτωτικῆς καί ἀνοδικῆς πορείας τῆς γεννητικότητος καί θνησιμότητος ἀντιστοίχως, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν «ἠῤῥξημένην» πορείαν τῆς γαμηλιότητος, διὰ δὲ τὴν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν (καθαρὰν) ὑποτετήθη ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ τάσις τοῦ παρελθόντος θά συνεχισθῇ καί εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' εἰς ἐπιπέδον σημαντικῶς χαμηλότερον, λόγω τῶν ἤδη πραγματοποιηθεισῶν κοινωνικο-οικονομικῶν βελτιώσεων καί τῶν ἀναμενομένων εἰσέτι νά πραγματοποιηθῶν. Βάσει τῶν αὐτῶν ὑποθέσεων ἐγένοντο καί αἱ ἐκτιμήσεις αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν μετανάστευσιν. Ὁ πίναξ 6 παρουσιάζει τοὺς πληθυσμιακοὺς συντελεστὰς τῆς προβολικῆς περιόδου 1970-1985, κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα, ὡς οὗτοι ἀναμένεται ὅτι θά ἐξελιχθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἤδη διαμορφωθείσης πληθυσμιακῆς καταστάσεως τῆς Χώρας. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον παρατηρεῖται ὅτι ἡ διαχρονικὴ μεταβολὴ τῶν πληθυσμιακῶν συντελεστῶν εἶναι διάφορος κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα. Ἡ τοιαύτη κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα διαφοροποίησις δέον νά θεωρηθῇ βασικῶς ὡς ἀπόρροια τῆς σημειωθείσης ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῆς περιόδου 1956-66.

Πίναξ 4. Καθαρά εξωτερική μετανάστευση, βάσει υποθέσεων, κατά γεωγραφικών διαμέρισμα, 1956-66

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	1956			1957			1958			1959		
	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	9.000	5.392	3.608	8.585	4.004	4.582	3.142	1.596	1.546	4.046	2.428	1.618
Λοιπή Στερεά και Εύβοια	1.524	1.142	382	1.074	902	172	362	200	162	476	286	190
Πελοπόννησος	6.582	4.612	1.950	3.590	2.118	1.472	2.198	962	1.236	2.192	1.132	1.060
Ίόνιοι Νήσοι	766	578	188	438	338	100	218	104	114	272	172	100
Ήπειρος	590	498	92	1.100	1.072	28	154	98	56	202	130	72
Θεσσαλία	754	588	166	454	384	70	242	168	74	306	206	100
Μακεδονία	7.302	5.008	2.294	5.094	3.949	1.148	1.928	1.214	714	2.534	1.682	852
Θράκη	4.244	2.130	2.114	2.836	1.790	1.046	1.710	956	754	2.602	1.510	1.092
Νήσοι Αιγαίου	3.426	2.422	1.004	1.740	1.098	642	828	361	468	1.118	602	516
Κρήτη	573	390	183	430	336	93	235	132	102	330	200	130
Σύνολον	34.741	22.760	11.981	25.341	15.988	9.353	11.017	5.791	5.226	14.078	8.348	5.730

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	1960			1961			1962			1963		
	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	9.450	6.006	3.444	5.034	3.040	1.994	8.100	5.232	2.868	10.234	6.522	3.712
Λοιπή Στερεά και Εύβοια	1.242	898	344	856	538	318	1.450	980	470	2.190	1.508	682
Πελοπόννησος	5.188	3.182	2.006	2.952	1.502	1.450	5.140	2.580	2.560	5.978	3.622	2.356
Ίόνιοι Νήσοι	732	520	212	576	396	180	1.366	938	428	1.548	1.060	488
Ήπειρος	1.604	1.402	202	1.264	932	332	3.788	2.750	1.038	4.358	2.878	1.480
Θεσσαλία	900	698	202	686	484	202	2.322	1.632	690	3.034	2.032	1.002
Μακεδονία	15.530	11.682	3.848	9.112	5.636	3.476	19.396	11.360	8.036	19.000	10.956	8.044
Θράκη	5.566	3.834	1.732	2.240	1.498	742	3.928	2.586	1.324	4.894	2.962	1.932
Νήσοι Αιγαίου	2.975	1.890	1.084	1.862	1.026	836	3.180	1.850	1.330	3.308	2.074	1.234
Κρήτη	726	481	246	628	464	164	1.244	892	352	1.803	1.277	526
Σύνολον	43.913	30.593	13.320	25.210	15.516	9.694	49.914	30.800	19.114	56.347	34.891	21.456

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	1964			1965			1966		
	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.	Σύνολον	Άρρ.	Θήλ.
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	6.824	4.070	2.754	5.885	3.386	2.499	1.104	636	468
Λοιπή Στερεά και Εύβοια	2.126	1.454	672	1.629	1.027	242	306	192	114
Πελοπόννησος	5.906	3.608	2.298	4.499	2.564	1.935	846	482	364
Ίόνιοι Νήσοι	1.696	1.208	488	1.320	879	441	246	164	82
Ήπειρος	3.574	2.458	1.116	2.826	1.696	1.130	530	318	212
Θεσσαλία	2.876	1.940	936	2.243	1.282	961	420	240	180
Μακεδονία	17.128	10.250	6.879	15.551	8.115	7.436	2.916	1.522	1.394
Θράκη	3.040	1.844	1.196	4.566	1.383	1.183	478	258	220
Νήσοι Αιγαίου	2.750	1.660	1.090	2.566	1.229	1.327	422	230	192
Κρήτη	2.363	1.815	548	1.212	738	474	228	138	90
Σύνολον	48.283	30.307	17.976	39.917	22.299	17.688	7.946	4.180	3.310

Πίναξ 6. Πληθυσμιακοί συντελεστές προβολικής περιόδου 1970-85

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	Μ έ χ ρ ι 1 9 7 2				Μ έ χ ρ ι 1 9 7 5				Μ έ χ ρ ι 1 9 8 5			
	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις εξωτ.	Μετανάστευσις εσωτ.	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις εξωτ.	Μετανάστευσις εσωτ.	Θνησι-μότης	Γεννητι-κότης	Μετανάστευσις εξωτ.	Μετανάστευσις εσωτ.
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	8,0	18,0	- 2,0	17,0	8,1	18,0	- 2,2	17,0	8,2	18,0	- 2,5	17,0
Λοιπή Στερεά και Εύβοια	7,7	18,0	- 2,0	- 3,0	7,7	18,0	- 1,8	- 3,0	7,8	18,0	0	- 3,0
Πελοπόννησος	9,0	16,0	- 2,5	- 10,0	9,0	16,0	- 2,2	- 10,0	9,1	16,0	0	- 10,0
Ίόνιοι Νήσοι	12,0	14,0	- 3,0	- 14,0	12,0	14,1	- 2,0	- 14,0	12,1	14,2	- 0,5	- 14,0
Ήπειρος	7,5	16,0	- 3,0	- 10,0	7,6	16,0	- 2,0	- 10,0	7,7	16,0	- 0,5	- 10,0
Θεσσαλία	8,5	17,0	- 1,5	- 4,0	8,6	17,0	- 1,0	- 4,0	8,7	17,0	0	- 4,0
Μακεδονία	9,0	18,0	- 1,5	0,5	9,1	18,0	- 1,0	0,5	9,1	18,0	- 0,1	0,5
Θράκη	10,0	19,0	- 2,0	1,5	10,0	19,0	- 1,5	1,5	10,1	19,0	0	- 1,5
Νήσοι Αιγαίου	13,0	15,0	- 2,5	- 5,0	13,0	15,0	- 2,0	- 5,0	13,1	15,0	- 0,5	- 5,0
Κρήτη	9,0	16,0	- 1,0	- 5,0	9,0	16,0	- 0,5	- 0,5	9,0	16,0	- 0,5	- 5,0

Πηγή: Προβλέψεις πληθυσμού της Ελλάδος, ΚΕΠΕ 1968.

Παράρτημα Α. Θνησιμότης εις τινας ευρωπαϊκάς χώρας

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Έλλάς	7,4	7,6	7,1	7,4	7,3	7,6	7,9	7,9	8,2	7,9
Βουλγαρία	9,4	—	7,9	9,5	8,1	7,9	8,7	8,2	7,9	8,2
Γιουγκοσλαβία	11,2	10,6	9,2	9,8	9,7	9,0	9,9	8,9	9,4	8,7
Ίσπανία	9,9	10,0	8,7	9,0	8,7	8,6	9,0	9,1	8,7	8,7
Ίταλία	10,3	10,0	9,4	9,3	9,7	9,4	10,1	10,2	9,6	10,0
Ρουμανία	12,0	10,2	8,7	10,2	8,7	8,7	9,2	8,3	8,1	8,6

Πηγή: ΕΣΥΕ

Παράρτημα Β. Καθαρά έξωτερική μετανάστευσις κατά γεωγραφικόν διαμέρισμα, 1956-61 και 1961-66

Γεωγραφικόν διαμέρισμα	Μέση ετήσια καθαρά έξωτερική μετανάστευσις 1956-61	Μέση ετήσια καθαρά έξωτερική μετανάστευσις 1961-66	Διαφορά τῶν δύο ἡμπεριόδων	Ρυθμός μεταβολῆς %	Δείκτης μεταναστευτικότητος 1956-61	Δείκτης μεταναστευτικότητος 1961-66
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	6.542	6.196	346	5,28	1,78	4,55
Λοιπὴ Στερά Ἑλλάς - Εὐβοία	922	1.246	504	54,66	1,78	2,79
Πελοπόννησος	3.780	4.220	440	11,64	2,22	3,48
Ίόνιοι Νῆσοι	500	1.125	625	125,00	1,32	2,34
Ἡπειρός	819	2.723	1.904	232,47	2,14	2,38
Θεσσαλία	557	1.930	1.373	246,49	0,91	1,63
Μακεδονία	6.916	13.850	6.934	100,21	1,24	3,12
Θράκη	3.199	2.857	343	10,69	1,88	4,68
Νῆσοι Αἰγαίου	1.991	2.296	305	15,31	1,83	4,41
Κρήτη	471	1.246	775	164,54	1,09	2,75
Σύνολον	25.697	37.869	12.172	47,36	1,49	3,36

Πηγή: ΚΕΠΕ

οὐ ἀπόδομοι Ἑλλήνεσ

(συνέχεια ἐκ τῆσ σελίδοσ 114)

σοὶ Αἰγαίου. Αἱ περριοχαὶ αὐταὶ τροφοδοτοῦν κατὰ κύριον λόγον τὴν Αὐστραλίαν, εἰς μικρότερον δὲ βαθμόν τὰς Ἠνωμένασ Πολιτείασ. Σημαντικὸν ἀριθμὸν μεταναστῶν ἀποστέλλει ἡ Πελοπόννησοσ

πρὸσ τὸν Καναδᾶν, καθὼσ και ἡ περριοχὴ Τ.Δ. Πρωτεύουσας και ἡ λοιπὴ Στερεὰ Ἑλλάσ πρὸσ Ἠνωμένασ Πολιτείασ, ἐνῶ ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία και ἡ Ἡπειροσ τροφοδοτοῦν κατὰ κύριον λόγον τὴν μεταναστευτικὴν ἐξοδον πρὸσ Γερμανίαν.

Πίναξ 9. Ποσοστιαία κατανομή μεταναστῶν κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα προελεύσεωσ και χώραν προορισμοῦ, 1962

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	ΗΠΑ	Καναδᾶσ	Αὐστραλία	Βέλγιον	Γερμανία	Λοιπαὶ χῶραι
Περριοχὴ Τ.Δ. Πρωτεύουσας	10,6	5,9	8,0	1,3	46,3	27,9
Λοιπὴ Στερεὰ	11,7	7,5	22,9	10,5	37,1	10,3
Πελοπόννησοσ	10,6	15,8	41,0	0,7	23,5	8,4
Ίόνιοι Νῆσοι	5,6	4,8	23,2	2,6	44,8	19,0
Ἡπειροσ	1,4	0,3	4,4	5,5	84,7	3,7
Θεσσαλία	1,9	1,7	4,2	3,6	81,6	7,0
Μακεδονία	1,5	1,6	8,2	5,3	77,8	5,6
Θράκη	0,2	0,1	0,5	16,6	70,5	12,1
Νῆσοι Αἰγαίου	9,5	3,8	43,3	6,9	9,0	17,5
Κρήτη	3,8	4,6	10,8	11,2	56,0	13,6

Πηγή: Β. Kayser, Ἀσθροπογεωγραφία τῆσ Ἑλλάδοσ, 1968.